

Eğitim Felsefesi

Editörler:

Prof. Dr. Mustafa CİHAN • Doç. Dr. Zafer YILMAZ

2. Baskı





Editörler: Prof. Dr. Mustafa CİHAN – Doç. Dr. Zafer YILMAZ

EĞİTİM FELSEFESİ

ISBN 978-625-7228-01-5
DOI 10.14527/9786257228015

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2020, Ankara

2. Baskı: Mart 2021, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitimin ne olduğunu, kimlere nasıl bir eğitim verileceğini, nelerin öğretileceğini, hangi yöntemlerin kullanılacağını tartışan, eğitime ilişkin kavramları sorgulayıp, çözümleyen eğitim felsefesinin bağımsız bir felsefe disiplini olarak ortaya çıkışı yeni olmasına rağmen, eğitim olgusu felsefenin başlangıcından beri filozofların ele aldığı ve tartıştığı bir olgu olmuştur. Filozoflar kimi zaman insanlığın yaşadığı problemleri çözmek, kimi zamanda sistemlerinin gereği olan insan tipini yetiştirmek için eğitim olgusuyla ilgilenmişlerdir. Filozofların eğitime olan ilgisi ve yaklaşımı eğitime geniş ufuklar kazandırmış; farklı bakış açıları, alternatif yollar ortaya çıkarmıştır. Nitekim eğitime felsefi bakış, eğitim olgusu üzerine düşünmeyi, eğitim sürecini bütün yönleri ile kavramayı ve eğitim konusunda ileri sürülen görüşleri sorgulamayı sağlamıştır. Bütün bunlar da eğitimde ilerlemeyi ve değişimi beraberinde getirmiştir. İnsanlığın en temel uğraş alanlarından biri olan eğitimin, felsefi bir bakışla ele alınması ve temellen-dirilmesi günümüzde olduğu gibi gelecekte de önemini koruyacaktır.

Bu çalışmada, bir felsefe disiplini olan eğitim felsefesinin ne olduğu ve temel sorunları; felsefe ve eğitim ilişkisi; temel felsefi akımlar, bunların eğitime yansımaları ve önemli temsilcileri; eğitim felsefesi akımları ve temsilcileri; bazı siyasi ve ekonomik ideolojiler açısından eğitim; eleştirel pedagoji; Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri ve bazı Türk düşünürlerinin eğitime ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Kitabın eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarına, eğitim felsefesine ilgi duyanlara ve bu konuda çalışma yapanlara katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz. Kitabın hazırlanmasında emeği geçen değerli yazarlara; Pegem Akademi Yayınevi yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Mustafa CİHAN | Doç. Dr. Zafer YILMAZ

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Mustafa CİHAN – Doç. Dr. Zafer YILMAZ

1. Bölüm: Eğitim Felsefesine Giriş

Prof. Dr. Mustafa CİHAN, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2949-2339

2. Bölüm: İdealizm ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Safiye KESGİN, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-7906-9235

3. Bölüm: Realizm ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-6270-9726

4. Bölüm: Naturalizm ve Eğitim

Doç. Dr. Kemal BAKIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

5. Bölüm: Pragmatizm ve Eğitim

Doç. Dr. Kemal BAKIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

6. Bölüm: Varoluşçuluk ve Eğitim

Dr. Dilek BAŞERER, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-7098-3645

7. Bölüm: Analitik Felsefe ve Eğitim

Doç. Dr. Serdar SAYGILI, *Erciyes Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-1986-6448

8. Bölüm: Daimicilik

Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3754-1858

9. Bölüm: Esasicilik

Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3754-1858

10. Bölüm: İlerlemecilik

Dr. Öğr. Üyesi Bahtinur MÖNGÜ, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-9065-6895

11. Bölüm: Yeniden Kurmacılık

Dr. Öğr. Üyesi Bahtinur MÖNGÜ, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-9065-6895

12. Bölüm: Liberalizm ve Eğitim

Doç. Dr. Ahmet KESGİN, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-6784-7669

13. Bölüm: Marksizm ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Murat BAHADIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-8767-2322

14. Bölüm: Küreselleşme ve Eğitim

Doç. Dr. Ahmet KESGİN, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-6784-7669

15. Bölüm: Ütopyalar ve Eğitim

Prof. Dr. Müslim AKDEMİR, *Uludağ Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5014-3224

16. Bölüm: Eleştirel Pedagoji

Doç. Dr. Zafer YILMAZ, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0203-8355

17. Bölüm: Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri

Prof. Dr. H. Haluk ERDEM, *Ankara Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-4332-2651

18. Bölüm: Farabi'nin Eğitim Anlayışı

Prof. Dr. Zübeyir SALTUKLU, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-7130-8315

19. Bölüm: İsmail Bey Gaspıralı'nın Eğitim Anlayışı

Doç. Dr. Kemal BAKIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

20. Bölüm: Emrullah Efendi'nin Eğitim Anlayışı

Doç. Dr. Kemal BAKIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

21. Bölüm: Ziya Gökalp'in Eğitim Anlayışı

Doç. Dr. Serdar SAYGILI, *Erciyes Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-1986-6448

22. Bölüm: Hilmi Ziya Ülken'in Eğitim Anlayışı

Prof. Dr. Mustafa CİHAN, *Atatürk Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2949-2339

23. Bölüm: Mümtaz Turhan'ın Eğitim Anlayışı

Doç. Dr. Kemal BAKIR, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

24. Bölüm: Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışı

Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU, *Erzurum Teknik Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3754-1858

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM EĞİTİM FELSEFESİNE GİRİŞ

1.1. Felsefe Nedir?.....	1
1.2. Felsefenin Disiplinleri.....	4
1.3. Felsefe ve Eğitim İlişkisi	8
1.4. Eğitim Felsefesi ve Temel Problemleri.....	12
KAYNAKÇA	18

TEMEL FELSEFİ AKIMLAR VE EĞİTİM

2. BÖLÜM İDEALİZM VE EĞİTİM

2.1. İdealizm Nedir?	23
2.2. İdealizmin Varlık, Bilgi ve Değer Anlayışı.....	24
2.3. İdealist Eğitim Felsefesi	25
2.4. İdealist Yaklaşımın Örneği: Platon'un Eğitim Anlayışı.....	28
KAYNAKÇA	34

3. BÖLÜM REALİZM VE EĞİTİM

3.1. Realizm Nedir?	35
3.2. Realizmde Varlık, Bilgi ve Değer.....	36
3.3. Realizm ve Eğitim	39
3.4. Realist Yaklaşımın Örneği: Aristoteles'in Eğitim Anlayışı	43
KAYNAKÇA	48

4. BÖLÜM NATURALİZM VE EĞİTİM

4.1. Natürallizm Nedir?.....	49
4.2. Natürallizmin Felsefî ve Tarihi Temelleri.....	50
4.3. Natürallizm ve Eğitim.....	51
KAYNAKÇA	56

5. BÖLÜM PRAGMATİZM VE EĞİTİM

5.1. Pragmatizm Nedir?.....	57
5.2. Pragmatizmin Felsefî ve Tarihi Temelleri	58
5.3. Pragmatizm ve Eğitim	59
KAYNAKÇA	62

6. BÖLÜM VAROLUŞÇULUK VE EĞİTİM

6.1. Varoluşçuluğa Genel Bir Bakış	63
6.2. Varoluşçuluk ve Eğitim.....	67
Sonuç.....	72
KAYNAKÇA	73

7. BÖLÜM ANALİTİK FELSEFE VE EĞİTİM

Giriş.....	75
7.1. Analitik Felsefe	76
7.2. Analitik Eğitim Felsefesi.....	80
Sonuç.....	83
KAYNAKÇA	84

EĞİTİM FELSEFESİ AKIMLARI

8. BÖLÜM DAİMİCİLİK

8.1. Daimiciliğin Tarihsel ve Felsefi Kökleri ve Gelişimi.....	89
8.2. Daimicilikte İnsan Doğası.....	94
8.3. Daimiciliğin Epistemolojik Dayanağı ve Eğitim Anlayışı	96
KAYNAKÇA	102

9. BÖLÜM ESASİCİLİK

9.1. Esasiciliğin Tarihsel ve Felsefi Kökleri ve Gelişimi.....	103
9.2. Esasicilikte İnsan Doğası.....	109
9.3. Esasiciliğin Epistemolojik Dayanağı ve Eğitim Anlayışı.....	111
KAYNAKÇA	119

10. BÖLÜM İLERLEMECİLİK

10.1. İlerlemecilik ve Eğitim.....	121
KAYNAKÇA	127

11. BÖLÜM YENİDEN KURMACILIK

11.1. Yeniden Kurmacılık ve Eğitim.....	129
KAYNAKÇA	134

BAZI SİYASİ VE EKONOMİK İDEOLOJİLER AÇISINDAN EĞİTİM

12. BÖLÜM LİBERALİZM VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	137
12.1. Liberalizm Nedir? Temsilcileri Kimlerdir?	138
12.2. Liberalizm ve Eğitim.....	144
KAYNAKÇA	150

13. BÖLÜM MARKSİZM VE EĞİTİM

13.1. Marksizmè Genel Bir Bakış	153
13.2. Marksist Eğitim	158
KAYNAKÇA	166

14. BÖLÜM KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	169
14.1. Bir Olgu ve Süreç Olarak Küreselleşme	171
14.2. Küreselleşmenin Eğitime Yansımaları.....	180
KAYNAKÇA	186

15. BÖLÜM ÜTOPYALAR VE EĞİTİM

15.1. Ütopyalar ve Eğitim	187
KAYNAKÇA	195

ELEŞTİREL PEDAGOJİ

16. BÖLÜM ELEŞTİREL PEDAGOJİ

GİRİŞ.....	199
16.1. Eleştirel Pedagojinin Genel Özellikleri	202
16.2. Paulo Freire	204
KAYNAKÇA	209

TÜRK EğİTİM SİSTEMİNİN FELSEFİ TEMELLERİ

17. BÖLÜM TÜRK EğİTİM SİSTEMİNİN FELSEFİ TEMELLERİ

GİRİŞ.....	213
17.1. İslam Öncesi Türk Uygarlığında Eğitim.....	214
17.2. İslam Sonrası Türk Uygarlığında Eğitim.....	215
17.3. Selçuklu Döneminde Eğitim.....	217
17.4. Osmanlı Döneminde Eğitim	219
17.5. Cumhuriyet Döneminde Eğitim	220
KAYNAKÇA	225

BAZI TÜRK DÜŞÜNÜRLERİNİN EğİTİM ANLAYIŞLARI

18. BÖLÜM FARABI'NİN EğİTİM ANLAYIŞI

Farabi'nin Eğitim Anlayışı.....	229
KAYNAKÇA	242

19. BÖLÜM İSMAİL BEY GASPIRALI'NİN EğİTİM ANLAYIŞI

İsmail Bey Gaspiralı'nın Eğitim Anlayışı.....	245
KAYNAKÇA	251

20. BÖLÜM EMRULLAH EFENDİ'NİN EğİTİM ANLAYIŞI

Emrullah Efendi'nin Eğitim Anlayışı.....	253
KAYNAKÇA	259

21. BÖLÜM ZİYA GÖKALP'İN EğİTİM ANLAYIŞI

Ziya Gökalp'in Eğitim Anlayışı.....	261
KAYNAKÇA	267

22. BÖLÜM HİLMİ ZİYA ÜLKEN'İN EğİTİM ANLAYIŞI

Hilmi Ziya Ülken'in Eğitim Anlayışı	269
KAYNAKÇA	277

23. BÖLÜM**MÜMTAZ TURHAN'IN EğİTİM ANLAYIŞI**

Mümtaz Turhan'ın Eğitim Anlayışı.....	279
KAYNAKÇA	285

24. BÖLÜM**NURETTİN TOPÇU'NUN EğİTİM ANLAYIŞI**

Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışı.....	287
KAYNAKÇA	305

DİZİN	307
-------------	-----

1. BÖLÜM

EĞİTİM FELSEFESİNE GİRİŞ

Prof. Dr. Mustafa CİHAN

Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0003-2949-2339

1.1. Felsefe Nedir?

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri onun kendisini, kendisini çevreleyen dünyayı, içinde yaşadığı toplumu, geçmişini ve bütün yönleri ile bizzat kendi varlığını anlamak ve bilmek istemesidir. Bu yönü ile diğer varlıklardan ayrılan insan, bilen ve bilgi sahibi olan bir varlık olarak karşımıza çıkar. İnsanın en önemli düşünme başarısı olan felsefe de esas olarak bir bilgi türüdür, ancak özel bir tür bilgisidir. Bu bağlamda felsefe nedir? Felsefi bilgi ne tür bir bilgisidir? Bu bilgiyi diğer bilgi türlerinden ayıran temel özellikler nelerdir? Felsefeyi anlamaya çalışırken yapılması gereken en doğru davranış, tarih boyunca kendilerine filozof denilen kişilerin yaptıkları işin kendisine bakmak olacaktır. Böyle bir bakış açısından konuya bakıldığında ise filozofların farklı zaman ve farklı kültürlerde, farklı amaçlar ve farklı işlevlerle farklı felsefeler ortaya koydukları görülmektedir (Arslan, 1999: 13-14). Ancak bu farklı zamanlarda yaşayan ve farklı felsefeler ortaya koyan filozofların çabalarında ise bir takım ortak özellikler olduğunu söylemek mümkündür.

Her şeyden önce felsefe, insan kültürünün belli bir aşamasında, insanın kendisini, evreni ve içinde yaşadığı çevreyi anlamak için duyduğu ihtiyacı karşılamak üzere başvurulan bir düşünme biçimi olarak karşımıza çıkar (Diemer, 1997: 11). Bununla birlikte felsefeden önce de insanlar kendilerini, doğayı ve evreni farklı şekillerde anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Örneğin insanlar önceleri mitolojik yaklaşımlarla varolanı anlama ve kavrama çabası içinde olmuştur. Başka bir

ifade ile insanlar efsane, söylenti, mit, hikâye, masal vb. anlatıların doğrultusunda evreni açıklamaya çalışmışlardır. Yine mitoslardan farklı olarak insanlar dinsel açıklamalarla kendilerini, evreni ve dünyayı anlamaya çalıştılar. Fakat insan bu çabalardan ayrı olarak, kendi aklı ve düşüncesiyle varolan her şeyi sorgulayarak felsefeyi ortaya çıkarmıştır (Çüçen,2011: 44). Bu nedenle felsefe, insan aklının ürünü bir bilgi olarak karşımıza çıkmıştır.

Felsefe kelimesi Yunanca *phileosophia* sözcüğünden gelmektedir. *Phileo* sevgi anlamına gelirken, *Sophia* bilgi veya bilgelik anlamına gelmektedir. *Phileosophia*, bilgi veya bilgeliği sevmek, araştırmak, peşinde koşmak anlamına gelmektedir. Felsefe ile uğraşanlara ise filozof denilmektedir. Filozoflar ise insan yaşamıyla ilgili her şeyi akılları yardımıyla düşünerek, felsefeyi her şeyi araştıran bir alan yapmışlardır (Çüçen, 2011: 43). Şu halde felsefe, bilgi ve bilgelik sevgisi; filozof da bilgi ve bilgeliği seven olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle felsefe de asıl olan, peşinden koşulan bilgidir. Ancak bu bilgi sıradan, gündelik ve sadece deneye dayalı bir bilgi değildir. Bilginin peşinden koşma da faydacı, sadece işe yarayan ve fonksiyonel olması istenen bir bilginin peşinde koşma tavrı değildir (Gündoğan, 2010: 21-22).

Felsefenin çok çeşitli tanımları ile karşılaşmak mümkündür. Kant felsefeyi “kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında bir zihinsel etkinlik biçimi” olarak tanımlamıştır (Arslan, 1999: 14). Jaspers’a göre “felsefe yolda olmaktır”, Kindi’ye göre “felsefe, insanın kendini tanımasıdır.” İbn Sina’ya göre ise “felsefenin gayesi, nesnelere hakikatlarına, bir insanın vakıf olabileceği kadar vakıf olmasıdır.” Farabi’ye göre de “felsefenin tarifi ve mahiyeti, var olmaları bakımından varlıkların bilinmesidir.” Descartes’a göre “felsefe sözünden bilgeliği incelemek anlaşılır. Bilgelikten de insanın bilebileceği kadar, bütün şeylerin tam bilgisi anlaşılır.” (Keklik, 1987: 18-25) Felsefe için Aristoteles, “ilk ilkelerin ve varlığın nedenlerinin bilgisi” değerlendirmesini yaparken Nietzsche, “gerçek felsefenin aklın sınırlarını kavramak” olduğunu ileri sürer. W. James ise “felsefe karın doyurmaz, ama ruhu tatmin eder” (Cevizci, 2010: 6) şeklinde değerlendirmede bulunur. Bu tanımları çoğaltmak mümkündür. Fakat bu tanımlar içinde en doğrusu işte budur demek mümkün değildir.

Genel olarak “evreni, insanı ve değerleri anlamak amacıyla sürdürülen en geniş bir araştırma; birleştirici, bütünleştirici bir açıklama çabası” (Gürsoy, 1988: 88) olan felsefe, bir akıl yürütme ve düşünme biçimidir. Ancak bu düşünme biçimi diğer düşünme biçimlerinden ve akıl yürütme tarzlarından ayrılır. Felsefe sistemleri arasındaki farklılıklara rağmen filozofların felsefe yapma tarzlarında şu özellikler bulunur: “Refleksiyon, mantıksal bakımdan tutarlı bir temellendirme, varlık karşısında tavrı alış, eleştirel ve kuşkucu olma, en yüksek genellik derecesinde bir bilgi arayışı.” (Gündoğan, 2010: 22-23). Diğer yandan felsefe insan aklını kullanarak var

olan hakkında soru sorup, cevap arama etkinliğidir. Felsefe, var olanı kavramaya ve açıklamaya çalışır. Felsefe soyut, kavramsal, rasyonel ve kuramsal düşünmedir. Felsefi düşünmek, soru sorabilme yeteneğine sahip insanlar tarafından gerçekleştirilen bir düşünme faaliyetidir. Soru sormak ise merak etmekle başlar. İnsan, kendisi, çevresi ve yaşadığı dünya hakkında merak duymasıyla başlayan soru zincirleri içinde kendisini bulur (Çüçen, 2011: 45-46). Bu nedenle felsefede sorulara cevap vermekten çok, soru sormak daha önemlidir.

Felsefi tavır, sorgulayan bir tavır olduğu için hoşgörülü, taassuptan ve dogmatiklikten uzak olmayı gerektirir. Zira dogmatik olmak, düşünmenin ve sorgulamanın önündeki en büyük engeldir. Felsefeyi dinden, ideolojiden, belli bir dünya görüşünden ayıran en önemli taraflardan biri de bu taassuptan uzak, hoşgörülü tavır sahibi olmasıdır. Öte yandan felsefi bilgi kaynağında sadece akli ve düşünceyi kullanan bireysel bir zihnin inşası olmakla birlikte evrensel olma niteliğine sahiptir. Ayrıca felsefe, bütün bir varlık hakkında toplu bir görüş elde etmeye çalıştığı için, ürettiği bilgi, birleştirici ve bütünleştirici bir bilgidir (Gündoğan, 2010: 23-24). Ancak felsefi bilgi, bilimler gibi sınırlı homojen bir varlık alanının bilgisi değildir. Felsefe maddi varlık alanından canlı, ruhi, sosyal ve tinsel alanına kadar uzanan birbirinden çok farklı heterojen varlık alanlarını kuşatan “var olanın varlığını” ele alır (Tunalı, 2009: 13). Bu anlamda felsefe, tümel yani evrensel bir bilgi olarak karşımıza çıkar.

Felsefi düşünce eleştirel bir düşüncedir. Kendisine veri olarak ele aldığı her türlü malzemeyi aklın süzgecinden geçirir. Diğer taraftan felsefenin, bilginin bilgisi veya refleksif bir düşünce faaliyeti olduğu söylenebilir. Refleksiyon, kendi üzerine dönme anlamına gelir. Burada zihin kendi üzerine dönerek sahip olduğu bilgiler üzerinde düşünür. Gerek deneysel hayatın kendisi gerek herhangi bir sanatın icrası veya bilimlere bize bir takım bilgiler sunarlar. İşte felsefe esas itibarıyla bu bilgiler üzerinde düşünmek, onların temellerini ve değerini sorgulamaktır (Arslan, 1999: 17). Bir bilgi üzerine felsefe yapmak, o bilginin alanının önünü açmak ve alanı dogmatik olmaktan kurtarmaktır. İnsan yaşamını, evreni bir bütün olarak kavramaya çalışan felsefe, neyin anlamlı neyin anlamsız, neyin doğru neyin doğruya uzak olduğunu sorgulamak isterken mevcut olan bilgilerin bir analizini de yapmak durumundadır (Gündoğan, 2010: 24-25).

Yine felsefi bilgi birikimsel olarak ilerleyen bir bilgidir. Çünkü felsefe tarihine baktığımızda filozoflar bir önceki filozofun düşüncelerine bir şeyler katarak veya eleştirerek daha farklı bilgilere ulaşırlar. Böylece felsefi bilgi daha önceki bilgilerden ayrı düşünülemez. Felsefi bilgi bilimsel bilgi gibi deneyle veya gözlemlerle kanıtlanamaz. Çünkü felsefi bilgi sürekliliği ve yeni yorumları içerir. Bu nedenle felsefe sorularının cevapları bitmiş ve tükenmiş değildir. Felsefi bilgi, çözülme-